1954 1960 1970 2009

Modern Vakko Fabrikası'nda Alarko'nun Katkısı

1960'lı yılların sonunda Vakko'nun inşaatına başladığı yeni fabrika, mimarlık ve plastik değerleriyle çok farklıydı. Yapı modern mimarisinin yanı sıra dönemin önemli sanatçılarının eserleri ile donatılmıştı.

Vakko ile Alarko arasında 1960'lı yılların başında Kurtuluş'ta bir binanın bodrum katındaki eşarp atölyesinin havalandırılmasıyla başlayan ilişkiler, iki kuruluşun da gelişmesine bağlı olarak Vakko'nun İstiklal Caddesi üzerinde açtığı ve o günlerde mağaza konseptinde bir dönüm noktası oluşturan beş katlı satış kompleksinde tüm hava koşullandırma tesisatının kurulması ile devam etmişti.

60'lı yılların sonuna gelindiğinde Alarko kendi fabrikasını kurmuş, üretim yapan, pazarda tanınmış, kendi alanında dünyanın önemli kuruluşlarının temsilciliğini almış, 15 yıla yaklaşan deneyime sahip bir şirketti.

Aynı sırada Vakko da büyük bir projeye hazırlanıyordu; Merter'de 62.000 m^2'lik geniş bir arazi içinde 24.000 m^2 kapalı alana sahip olan, daha sonra kısaca "Vakko Fabrikası" diye tanınacak "Vakko Turistik Elişi, Eşarp ve Konfeksiyon Fabrikası" inşa edilecekti. Aslında bu basit bir fabrika inşaatı değildi. Dönemin ünlü mimarları Haluk Baysal - Melih Birsel tarafından tasarlanan bir endüstriyel yapı kompleksidir. Daha sonra tesis bu kapsamı ile Türk mimarlık tarihinde yer alacaktı.

Kompleks, tek katlı betonarme yapılarda mekânlar, brüt beton duvarlar ve giydirme cam cephelerle modern bir konsept içinde tanımlanıyordu. 350 metre yol cephesine, 375 metre yapı derinliğine sahip olan ana bina, arkaya doğru kademeli olarak daralan kütlelerden oluşuyordu. Yapı dört bölüme ayrılmıştı: Teşhir, satış üniteleri, park gezi, havuz, Türk kahvesi, gazino, lokanta, açık-kapalı teşhir ve defile alanı; idare, eğitim, yapım; park, spor sahaları, yüzme havuzu ve kulübü; dört lojman bloğu ve parklar. Tesis bu yapısı ile o dönemde modern bir fabrika örneği oluşturuyordu. Lojmanlar 3-4 katlı ve iç avluluydu.

Vakko Fabrikası'nı endüstriyel tesisleri içinde ayrı bir yere koyan bir diğer ve önemli özellik de mimarların isteklerine mal sahibinin gösterdiği anlayış sayesinde, dönemin yapı düzeni kurallarına da uygun bir biçimde, çeşitli plastik sanatlar alanlarını temsil eden değerli birçok sanatçının eserini bünyesinde barındırıyor olmasıydı. Fabrika sahip olduğu sanat

eserleriyle bir sanat müzesi ya da kültür kuruluşuna benziyordu. Gerçi Vakko'nun sahibi Vitali Hakko yaptığı işi sadece üretim olarak değil bir sanat çalışması gibi de görüyordu. Daha o sırada ünlenen Vakko eşarplarının desenlerini tanınmış sanatçılara hazırlatıyordu. Bu da onun sanatçılarla dostluk kurmasına, zaman içinde, Vakko Fabrikası'nda topladığı ve misafirlerine zevkle gösterdiği seçkin bir resim koleksiyona sahip olmasına da neden olacaktı.

Fabrika'da Bedri Rahmi Eyüpoğlu'nun beton, mozaik panolar ve beton plastik eserleri, Jale Yılmabaşar'ın seramik panoları, Eren Eyüpoğlu, Mustafa Plevneli, Hasan Kavruk'un duvar resimleri, Şadi Çalık'ın metal plastik çalışması, Teoman Madra'nın duvar fotoğrafı, Metin Şahinoğlu ve Nevzat Yüzbaşıoğlu'nun beton rölyef, kaplama pano, vitray pano ve skrafito kompozisyonu, Haluk Tezonar ve Tankut Öktem'in Atatürk Kompozisyonu vardı. Fabrikadaki mobilya ve ahşap dekorasyon Y. Mimar Yılmaz Zenger'e aitti.

Arkitekt dergisinde dergi editörü Zeki Sayar, Vakko Fabrikası işvereni ve mimarlarını şu sözlerle övüyordu: "Birkaç ay önce Londra Asfaltı üzerinde yeni inşa edilen VAKKO turistik eşarp, kumaş fabrikasının açılışı yapıldı. Son yıllarda yurdumuzda pek çok fabrika, endüstri binası inşa edilmiştir. >>>

Ama, hiçbiri, mimarlık ve plâstik sanatlar yönünden, VAKKO Fabrikası gibi bir özellik taşımamaktadır. VAKKO Fabrikası, diğerleri gibi teknik bakımdan ileri bir eser olabilir, mimarları ve bilhassa sahipleri de bununla yetinebilirlerdi. Halbuki bu bina mimarlarının isteklerine mal sahibinin gösterdiği anlayış sayesinde, bütün plastik sanatları kapsayan geniş bir kollaborasyonu yansıtan bir eser meydana çıkmıştır. Turistik eşya imal edecek bir kompleks olan fabrikada güzel bir planlama ve ileri bir teknik uygulamadan sonra, dekoratör, ressam ve iç mimarî tanzimini yaratan bir sanatkâr ekibin çalışması göze çarpmaktadır. Bu güzel koordinasyonun diğer sanayicilerimize örnek olmasını dilerken VAKKO fabrikaları sahibini ve mimarlarını tebrik ederiz." ("Vakko Turistik Eşarp ve Konfeksiyon Fabrikası,"Arkitekt, 1970, no:340, s.161)

Dergide, Vakko Fabrikası, projenin kapsamı, karmaşık programı ve güncelliği nedeniyle detaylı bir şekilde sunuluyordu. "Mimari ve Plâstik - Grafik San'atlar Araştırması" başlığı altında sunulan değerlendirmede şunlar belirtiliyrodu: "Binada çalışanların çevre ile olan ilgileri, çalışma ve yaratma güçlerine yapacağı tesir bakımından değerlendirmeğe çalışılmıştır. İç ve dış mekân araştırmaları, bu açıdan ele alınmış, plastik ve grafik kompozisyonlar mimari ile bir bütün teşkil etmek gayesiyle 14 san'atkârla birlikte bir ekip çalışması meydana getirilmiştir." Vakko Fabrikası bu değerlendirme ile Türkiye'de modernist mimarlığın gelişmesinde uluslararası değerde, olağandışı bir örnek olarak öne çıkıyordu."

Alarko Vakko Fabrikası'nda klima, havalandırma, ısıtma, akaryakıt deposu ve sistemi ve otomatik kontrol işlerini üstlenmişti. İşin tutarı 1.500.000 TL idi.

Alarko özellikle tekstil fabrikalarının hava koşullandırması ve havalandırması alanında oldukça deneyim kazanmıştı, piyasada bu özelliğiyle tanınmıştı. Bir kamu kuruluşu olan Sümerbank'ın Adana, Adıyaman, Bergama, Denizli, Diyarbakır, Erzincan, Karaman, Malatya, Nevşehir fabrikalarının, dönemin büyük tekstil şirketlerinden Mensucat Santral'in İstanbul ve Edirne'deki fabrikalarının ve Kayseri, Adana ve Bursa'da değişik fabrikaların hava koşullandırmasını gerçekleştirmişti. Bu konuda Ameliorair Endüstriyel Hava Koşullandırma'nın kuruluşu olan Tam Hava Endüstrisi şirketi ile çalışıyordu. Şirket tekstil fabrikaları konusunda uzmanlaşmıştı. Alarko Türkiye'de, Tam Hava Endüstrisi'nin tekstil fabrikaları için geliştirdiği "Semi-Central", "Compactair" klima santrallerini uyguluyordu.

Tekstil hava koşullandırması özellik gösteriyordu. İşlemler sırasında elyafın fiziksel özelliklerini koruyabilmesi için nemin sabit olması, toz yüklü havanın verimli bir şekilde filtrelenmesi, iç ortamda zaman zaman aşırı yükselen ısı yüküne karşın sıcaklığın çalışma koşullarını engellemeyecek bir seviyede tutulması, homojen bir hava dağılımının sağlanması, sektörün özellikleri bakımında işletme ve bakım masraflarının düşük olması gerekiyordu.

Vakko fabrikası planlanması da çok işlevliydi. Tesiste apre, boya, biçki, dikiş bölümleri gibi üretim alanlarının yanı sıra, konfor sıcaklığı gerektiren idari, satış, pazarlama, depolama bölümleri de vardı. Bunların hepsine otomatik kontrolle kumanda edilmesi gerekiyordu.

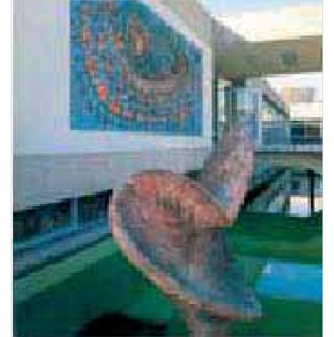
Fabrikanın mimari özellikleri tesisat işlerinde ve makine dairesinin düzenlenmesinde özen gösterilmesini gerektiriyordu. Sıradan bir fabrika havalandırması söz konusu değildi. Alarko tesisat ve şantiye işlerinde kazandığı deneyimle tüm tesisat işlerini son derece kaliteli ve mimari plana uygun olarak gerçekleştirdi.

Fabrika 1973 yılında açılırken, değişik mimarisi, önündeki çim bahçesi ve son derece güzel düzenlenmiş bahçesi ile, o zamanki adıyla Londra Asfaltı bugünkü adıyla E5'den geçen İstanbulluların dikkatini çekiyordu.

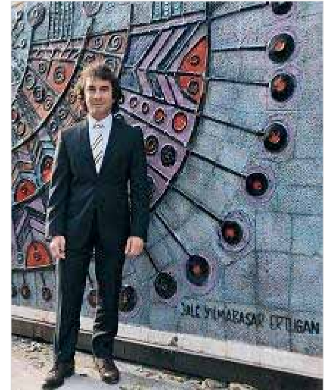
Alarko ise bu dönemde öne çıkan ve mimarlık tarihine geçen Manifaturacılar Çarşısı, Coca Cola Fabrikası gibi modern mimarlık örneklerinden sonra bir başka unutulmaz tesisin künyesine adını yazdırıyordu.

Vakko fabrikası artık yok. Vakko'nun yeni tesislerine taşınması sonucu satıldı ve yerine, son zamanların başlıca faaliyeti olan alış veriş merkezi ya da otel inşa edilecek. Fabrikadaki sanat eserleri tektek yerlerinden sökülerek Vakko'nun yeni tesislerine taşındı. Alarko tesisleri ise yıllarca görevini yerine getirdikten sonra tarihe karıştı.

Vakko fabrikasındaki sanat eserleri. Mustafa Plevneli'nin duvar resmi (en üstte), B. R. Eyüboğlu'nun "duvar çiti" (yanda), Jale Yılmabaşar'ın seramik panosunun önünde Cem Hakko (üstte) ve diğer sanat eserleri (üstte)